

אוניברסיטת בר-אילן

**הקשר בין מוטיבציה פנימית למיטביות:
הבדלים במגדר בקרב תלמידים**

איריס קידושים

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך בבית הספר לחינוך של
אוניברסיטת בר-אילן

תשע"ו

רמת גן

תקציר

מטרת המחקר הנוכחי היא לבחון את השאלה בדבר הקשר בין מוטיבציה, מיטביות מגדר ואת טיב הקשרים ביניהם. מחקרנו התבסס על 'תיאוריית המכוונות העצמית' של Deci & Ryan ועל העדכון שנערך לה על ידי עשור. התיאוריה פותחת בתפיסה, כי לכל אורגניזם יש תחושת דחף ותנועה לכיוון התפתחות וצמיחה לפיתוח "אני" אחד והבנייה של העצמי, אוטונומי מחד, ומאידיך, חברותי בסביבה. צרכים אלה הינם אוניברסאליים ומייצגים דרישות פנימיות, ולפיכך יופיעו באופן אוניברסאלי בכל התרבויות ובכל תקופות ההתפתחות, ובהקשר הבית ספרי- החוויה של התנסות והתמודדות בהצלחה בלמידה בתחומי דעת שונים ובדיסציפלינות שונות.

מיטביות, מוטיבציה, מגדר והקשר ביניהם הם נושאי המחקר הנוכחי. העצמה, האיכות והכיוון שבהם הפרט בוחר, מתנהג, חושב ומרגיש על מנת להגשים מטרותיו יהוו את המוטיבציה שלו. המיטביות דומה למוטיבציה בהגדרתה - "ייזום פרואקטיבי של פעולות מכוונות לקידום בריאות ורווחה ולמימוש יכולותיו של הפרט" (שדמי, 2004). המגדר הוא המין וההשתייכות לקבוצה המושפעת מסטריאוטיפים חברתיים.

תחום החינוך, הלמידה, ההישגים בלמידה, המוטיבציה, המיטביות והמגדר נחקרים במשך שנים רבות ועדיין קיימת חשיבות מרובה למחקרי המשך בנושאים אלו. שאלות כגון מהם הגורמים המעורבים בהתקשרות ללמידה? מה מניע ומכוון את היחידים ללמידה משמעותית במיוחד? האם וכיצד ניתן לשפר את תנאי הפתיחה הנמוכים של תלמידים במערכת החינוך ולכוונם לאקדמיה ולהישגים? חשובות במיוחד.

המחקר הנוכחי דן בשאלות מה מייצר התקשרות מיטבית ומוטיבציונית ללמידה? מה מאפשר חוויית למידה משמעותית? אילו השלכות יש למגדר והאם הן עדיין משמעותיות ומשפיעות כבעבר? מטרת המחקר הייתה לברר האם קיים קשר בין סוגי המוטיבציה: חיצונית, ריצוי, הכרתית ופנימית למיטביות? האם ימצאו קשרים שליליים או חיוביים בין המוטיבציה למיטביות? האם ימצאו הבדלים מגדריים בין הבנים לבנות ביחס למוטיבציה ולמיטביות, ואם כן - מהם?

המחקר הנוכחי בדק מאה ארבעים תלמידי כיתות תיכון רגילות מאזור המרכז באקראי. כן נבדקו כמשתני בקרה הישגיהם בשפה ובמתמטיקה. הנבדקים היו שבעים בנים ושבעים בנות בטווח גילאים של 14-18 שנים וממוצע הגיל 16. נערכה סטטיסטיקה תיאורית של משתני המחקר.

השערות הקשר נבחנו באמצעות מתאמי פירסון בכל המדגם ובנפרד לבנים ולבנות. כמו כן, בוצעו ניתוחי רגרסיה וניבוי המיטביות באמצעות סוגים שונים של מוטיבציה בכל המדגם ובנפרד לבנים ולבנות. לבדיקת השערות הבדל בוצעו מבחני T. בנוסף, נערך שימוש במחקר במודל "ניתוח נתיבים" במדגם הכללי ובנפרד למדגם הבנים ולמדגם הבנות.

ניתוח הנתיבים נמצא האפקטיבי ביותר למחקרנו. ניתוח הנתיבים אישר את השערתנו, כי קיים קשר חיובי בין מיטביות למוטיבציה. בניגוד להשערתנו, לא נמצאו הבדלים בין בנים לבנות בקשר בין המיטביות למוטיבציה. לעומת זאת, ניתוח הנתיבים מצא, כי קיימים הבדלים מגדריים בסוגי המוטיבציה ובקשרים ביניהם על רצף המוטיבציה. בנות נמצאו ללא קשר כלל עם מוטיבציה חיצונית, ואילו אצל הבנים ניבאה המוטיבציה החיצונית את מוטיבציית הריצוי, שניבאה את המוטיבציה ההכרתית, וזו ניבאה מוטיבציה פנימית רגשית אוטונומית. נמצא, כי הישגים גבוהים במתמטיקה ניבאו אצל הבנים מוטיבציה פנימית רגשית. לעומת זאת, אצל בנות שלא הזדהו עם מגדרן, הישגים גבוהים במתמטיקה ניבאו מוטיבציה פנימית הכרתית.

אצל הבנות, בשונה מהבנים, כאמור, "מודל לניתוח נתיבים" מצביע על מעבר ברצף המוטיבציה להנעה ללא הסדר היררכי. נמצא, כי הבנות הצליחו להגיע להישגים בשלב המוטיבציה הפנימית ההכרתית (Identified). נמצא, כי בנות עוקפות את רצף המוטיבציה ההיררכי כיוון שנמצאה אצלן בנוסף למיטביות הכללית מיטביות לימודים.

לסיכום, מודל ניתוח נתיבים ממחיש באופן ברור את הקשר הניבוי שבין המיטביות למוטיבציות ולמגדר, את חשיבותן של המיטביות והמוטיבציה המרובה לרצף ההתפתחות של היחיד ואת העובדה, כי לא ניתן לנתק ולבודד טיפוס מוטיבציה אחד על מנת להגיע למיטביות, למוטיבציה ולתפקוד מגדרי טובים. לדעתנו, יש להמשיך ולחקור בנושאי מחקר זה ולערוך מחקרי אורך ורוחב בנושא וכן להרחיב את המחקר בנושא ההבדלים המגדריים במוטיבציה. כמו כן, יש לבסס את השלבים ההתפתחותיים של המוטיבציה, דבר שיש לו השלכה תיאורטית ומעשית.